Tetkik 2 (Eylül 2022), 447-463 | *Araştırma Makalesi*

Îsâ-Mesîh ve Pavlus Ekseninde Hıristiyan Geleneğinde Kurtuluş *

Serkan Sayar | https://orcid.org/0000-0003-2716-1966 | serkansayar@hotmail.com
Ondokuz Mayıs Üniversitesi | https://ror.org/028k5qw24
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye

Öz

Hıristiyanlıkta kurtuluş genel olarak Îsâ-Mesîh merkezli olarak açıklanmıştır. Bununla beraber tarihsel Îsâ-Mesîh'in tebliğ ettiği kurtuluş teolojisi ile Pavlus'un şekillendirdiği kurtuluş teolojisi arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Tarihsel Îsâ-Mesîh kurtuluşun dinî hukuka bağlılıkla kazanılacağını belirtirken Pavlus kurtuluşun iman ile gerçekleşeceğini savunmuştur. Öğretisinin merkezine Âdem'in düşüşünü koyan Pavlus, Âdem'in işlediği günahın bütün insanlara sirayet ettiğini, dolayısıyla dünyaya gelen her insanın günaha ve ölüme mahkûm olduğunu belirtmiştir. Oluşturduğu teolojide Musa yasasının insanları günah ve ölüm girdabından kurtaramadığını, yasa ile kurtuluşa ulaşma çabalarının her seferinde boşa çıktığını belirten Pavlus, Yahudi dinî hukukuna bağlılığın yerine Îsâ-Mesîh'e imanı koymuştur. Îsâ-Mesîh'in mesajını yeniden şekillendiren Pavlus'a göre o İsrailoğullarının kayıp koyunlarına gönderilen bir peygamber değil, bizzat kurtarıcı olan ve Âdem peygamberin işlediği günahtan insanları kurtarmak için kendini feda eden Tanrı'nın oğludur. Böylece Tekvin'deki Yahvist metni Hıristiyanlık için kaynak metin olacak şekilde yeniden yorumlayan Pavlus, tarihsel Îsâ-Mesîh yerine tarih ötesi Îsâ-Mesîh figürünü öğretisinin merkezine almıştır. Bu bağlamda çalışmada Îsâ-Mesîh ve ilk Hıristiyan cemaati döneminde, Musa yasası ile Îsâ-Mesîh'e imanın kurtuluş açısından önemi tartışılmıştır. Konu incelenirken Kitâb-ı Mukaddes pasajları dikkate alınmış, tarihsel Îsâ-Mesîh'in ortaya koyduğu kurtuluş teolojisi ile Pavlus'un şekillendirdiği kurtuluş teolojisi arasındaki farklılıklar vurgulanmıştır. Kurtuluş teolojisindeki değişim, Pavlus'un Tevrat'taki yaratılış öyküsünü yeniden yorumlaması ile açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Dinler Tarihi, Hıristiyanlık, Kurtuluş, Îsâ-Mesîh, Pavlus

Atıf Bilgisi

Sayar, Serkan. "Îsâ-Mesîh ve Pavlus Ekseninde Hıristiyan Geleneğinde Kurtuluş". *Tetkik* 2 (Eylül 2022), 447-463. https://doi.org/10.55709/tetkikdergisi.2022.2.71

Geliş Tarihi	05.08.2022
Kabul Tarihi	01.10.2022
Yayım Tarihi	01.10.2022
Değerlendirme	Ön İnceleme: İç Hakem (Editörler) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu makale, 2. Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Îsâ-Mesîh ve Pavlus Ekseninde Hıristiyan Geleneğinde Kurtuluş" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tetkik@okuokut.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır.

Tetkik 2 (September 2022), 447-463 | *Research Article*

Salvation in the Christian Tradition Axis of Jesus Christ and Paul *

Serkan Sayar | https://orcid.org/0000-0003-2716-1966 | serkansayar@hotmail.com

Ondokuz Mayıs University | https://ror.org/028k5qw24
Institute of Graduate Studies, Department of History of Religions, Samsun, Türkiye

Abstract

In Christianity, salvation is generally explained as Jesus-Messiah centered. However, there are important differences between the salvation theology preached by the historical Jesus-Messiah and the salvation theology shaped by Paul. While the historical Jesus-Messiah stated that salvation would be gained by adherence to religious law, Paul argued that salvation would be achieved through faith. Putting the fall of Adam at the center of his teaching, Paul stated that Adam's sin spread to all people, and therefore every human being born into the world was condemned to sin and death. Stating that the law of Moses could not save people from the whirlpool of sin and death, and those efforts to reach salvation with the law were in vain every time, Paul substituted faith in Jesus Christ in his salvation theology instead of adherence to Jewish religious law. According to Paul, who reshaped the message of Jesus-Messiah, he was no longer a prophet sent to the lost sheep of the Israelites, but the son of God, who was the savior himself and sacrificed himself to save people from the sin committed by the prophet Adam. Thus, Paul, who reinterpreted the Yahwist text in Genesis as the source text for Christianity, put the transhistorical figure of Jesus-Messiah instead of the historical Jesus-Messiah at the center of his teaching. In this context, the importance of belief in Jesus-Messiah with the law of Moses in terms of salvation was discussed in the period of Jesus-Messiah and the first Christian community. While examining the subject, the passages of the Bible were taken into account, and the differences between the salvation theology put forward by the historical Jesus-Messiah and the salvation theology shaped by Paul were emphasized. The change in salvation theology was explained by Paul's reinterpretation of the creation story in the Torah.

Keywords

History of Religions, Christianity, Salvation, Jesus Christ, Paul

Citation

Sayar, Serkan. “Salvation in the Christian Tradition Axis of Jesus Christ and Paul”. *Tetkik* 2 (September 2022), 447-463. https://doi.org/10.55709/tetkikdergisi.2022.2.71

Date of Submission	05.08.2022
Date of Acceptance	01.10.2022
Date of Publication	01.10.2022
Peer-Review	Single anonymized – One Internal (Editorial Board) Double anonymized - Two External
Ethical Statement	* This article is the revised and developed version of the unpublished conference presentation entitled "Salvation in the Christian Tradition Axis of Jesus Christ and Paul", orally delivered at the 2nd Turkish Symposium of Social Sciences. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	tetkik@okuokut.org
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Giriş

Kurtuluş, dinî geleneklerin amaçladığı nihai noktayı işaret etmektedir. Dinî gelenekler, vadedilen kurtuluşa ulaşmayı bir takım itikadi kabullerin yanı sıra bazı uygulamaların yerine getirilmesine bağlamışlardır. Ancak dinî inanç ve geleneklerin kurtuluşa verdikleri anlam ve müntesiplerine sundukları kurtuluş reçeteleri farklılık arz etmektedir (Adam, 2000). Dinler tarihi incelendiği zaman bazı dinî geleneklerde inanç veya ibadet boyutuna vurgu yapıldığı bazı dinî geleneklerde ise hem inanç hem de ibadet boyutuna eşit derecede önem verdiği görülür (Aydın, 2015). Örneğin Yahudilikte kurtuluş doğrudan yasanın yerine getirilmesiyle ilişkili olarak daha çok amel boyutuyla açıklanmışken İslam'da inanç esaslarının kabulünün yanı sıra ibadet esaslarının yerine getirilmesine bağlanmıştır. Hıristiyanlıkta ise Îsâ-Mesîh'in kurtarıcılığının kabulüyle ilişkili olarak daha çok inanç boyutuyla açıklanmıştır.

Bu çalışmada erken dönem Hıristiyan tarihinde inanç-amel oranının nasıl bir seyir izlediği tartışılmıştır. Bu süreçte Îsâ-Mesîh'in mesajı ile Îsâ-Mesîh'ten sonra şekillenen Pavlus Hıristiyanlığının mesajı arasında ortaya çıkan farklılıklar, kurtuluşun iman ile mi, amel ile mi yoksa her ikisi ile mi elde edileceği sorununu gündeme getirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde bu soruna getirilen çözüm önerileri iman-amel oranının farklılık gösterdiğine işaret etmektedir. Zira tarihsel Îsâ-Mesîh ve Kudüs'te yaşayan ilk Hıristiyan cemaati kurtuluşun Yahudi hukukuna bağlılıkla kazanılacağının dile getirirken gentileleri dine davet eden Pavlus, kurtuluşun Îsâ-Mesîh'e iman ile gerçekleşeceğini savunmuştur. Erken dönem Hıristiyan tarihinde ortaya çıkan bu farklılık sadece ilk cemaat dönemiyle sınırlı düşünsel bir sorun olarak kalmamış; ilk Hıristiyan cemaatinde bölünmeye neden olduğu gibi büyük kitleleri ilgilendiren mezhepsel bölünmelere de kaynaklık etmiştir. Bu nedenle kurtuluş öğretisinin anlaşılması kadar Hıristiyan dinî geleneğinin anlaşılması, tarihsel Îsâ-Mesîh'in ve Pavlus'un öğretilerinin anlaşılmasına bağlıdır. Bu bağlamda çalışmanın konusunu Îsâ-Mesîh ve Pavlus ekseninde Hıristiyan geleneğinde kurtuluş oluşturmaktadır. Konu Îsâ-Mesîh'in öğretisi ile Pavlus'un da içerisine dahil olduğu ilk Hıristiyan cemaati dönemi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada Musa yasası ile Îsâ-Mesîh'e imanın kurtuluş açısından önemi tartışılmıştır. Çalışmanın temel amacı, Hıristiyanlıkta ana figür olan Îsâ-Mesîh'in tarihsel olarak ortaya koyduğu kurtuluş teolojisi ile Hıristiyanlığın mimarı olarak kabul edilen Pavlus'un şekillendirdiği kurtuluş teolojisi arasındaki farkı açıklamaktır. Araştırmada İncil pasajları dikkate alınmış, bu pasajlara ek olarak erken dönem Hıristiyan tarihi konusunda yapılan araştırmalardan istifade edilmiştir. Böylece tarihsel Îsâ-Mesîh ve Pavlus ekseninde kurtuluşa ulaşma açısından iman-amel oranındaki değişim betimlenmiştir.

Îsâ-Mesîh ve Pavlus'a Göre Kurtuluş

Hıristiyanlıkta kurtuluş genel olarak Îsâ-Mesîh merkezli olarak açıklanmıştır (Polat, 2006). Bununla beraber Îsâ-Mesîh'in tebliğe başladığı dönemden Pavlus Hıristiyanlığının şekillendiği döneme kadar olan süreç içerisinde inanç esasları ile ibadet esaslarına yapılan vurgu farklılık göstermiştir. Zira Îsâ-Mesîh, tebliğe başladığında hem İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildiğini belirterek mesajının kendisinden önce gönderilen peygamberler ile uyumlu olduğunu açıklamak istemiş hem de Yahudi geleneğine uygun bir şekilde muhatap olarak İsrailoğullarını görmüş ve mesajını onlara yöneltmiştir (*Kitabı Mukaddes*, 2003, Mat. 15: 24). Bu süreçte yasaya vurgu yapan Îsâ-Mesîh'in yegâne amacı İsrailoğullarını tövbeye çağırmaktır (Mar. 2: 17; Luk. 5: 31-32).

Luka İnciline göre, hakikatten sapan İsrailoğullarını kurtarmak için gelen Îsâ-Mesîh, bu doğrultuda hareket ederek Yahudi halkından olmayan kişileri mesajının dışında tutmuştur (Katar, 2007; Luk. 19: 10). Mesajının hedef kitlesi olarak Yahudi ulusunu belirleyen Îsâ-Mesîh, Filistin bölgesinde yaşayan Samiriyelileri muhatap almamış, öğretisini yaymak üzere havarilerini çevre köy ve kasabalara gönderirken İsrailoğullarının dışında kalan uluslara gitmemeleri konusunda uyarmıştır (Mat. 10: 5-6). Hatta Kenanlı bir kadın cine tutulmuş kızının iyileşmesi için sesini Îsâ-Mesîh'e duyurmaya çalışınca bu durumdan rahatsız olarak öğrencilerine kadının uzaklaştırılmasını söylemiştir. Kadının Îsâ-Mesîh'in önünde diz çöküp yardım talebinde ısrar etmesi karşısında, çocukların ekmeğinin köpeklere atılmasının doğru olmadığını söyleyen Îsâ-Mesîh, öğretisinin ve mucizelerinin İsrail halkına mahsus olduğunu vurgulamak istemiş, ancak kadının, efendilerinin sofrasından düşen kırıntılarla köpeklerin karınlarını doyurduklarını söylemesi üzerine kızı iyileştirmiştir (Mat. 15: 21-28; Mar. 7: 24-30). Böylece mesajının hedef kitlesi olarak İsrail halkını belirleyen Îsâ-Mesîh, aynı zamanda kurtuluşu bir takım dinî emir ve yasakların yerine getirilmesiyle ilişkili olarak açıklamıştır (Mat. 15: 21-28; Mar. 7: 24-30). Bu doğrultuda öğretisinin temeline göklerin krallığının yaklaşmakta olduğunu koyan Îsâ-Mesîh, Tanrı'nın İsrailoğullarını terk etmediğini ancak zamanın tükenmekte olduğunu hatırlatmış ve kendisine muhatap olarak kabul ettiği İsrailoğullarının Tanrısal krallığa hazırlanmalarını öğütlemiştir (Woodhead, 2006; Mat. 10: 7).

Îsâ-Mesîh, kendisiyle aynı dönemde yaşayan Yahya ile yakın ilişki içerisinde olmuş, O'nun çağrısını devam ettirmiştir (Batuk, 2003; Mat. 3: 2). Yahya'nın ve Îsâ-Mesîh'in mesajlarındaki göklerin krallığına ulaşmak için İsrailoğullarının tövbe etmesine yönelik benzerlik, halkın Îsâ-Mesîh hakkındaki görüşlerine de yansımıştır. Zira İncillere göre Îsâ-Mesîh, halkın kendisini kime benzettiğini havarilerine

sorduğunda aldığı cevap, Vaftizci Yahya, İlyas, Yeremya veya peygamberlerden birisi şeklinde olmuştur (Mat. 16: 13-14; Mar. 8: 27-28; Luk. 9: 18-19). Gerek mesajının Yahya ve kendinden önceki peygamberler ile uyumlu olması gerekse yaşantısının Yahudi dinî kurallarına uyması, halkın onu Yahya ve diğer peygamberler ile özdeşleştirmesini sağlamıştır. Bu bağlamda hareket eden Îsâ-Mesîh, ne kendisinden önceki peygamberleri ne de mesajlarını yıkmaya geldiğini, bu düşüncenin aksine eksiklikleri giderip önceki yasayı tamamlamak için gönderildiğini belirtmiştir.

Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim. Size doğrusunu söyleyeyim, yer ve gök ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile yok olmayacak. Bu nedenle, bu buyrukların en küçüğünden birini kim çiğner ve başkalarına öyle öğretirse, göklerin egemenliğinde en küçük sayılacak. Ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, göklerin egemenliğinde büyük sayılacak. Size şunu söyleyeyim: Doğruluğunuz din bilginleriyle Ferisilerinkini aşmadıkça, göklerin egemenliğine asla giremezsiniz! (Mat. 5: 17-20).

Kendisinden önceki peygamberler gibi Îsâ-Mesîh de yasaya vurgu yapmış, kurtuluşun yasaya bağlılıkla kazanılacağını belirtmiştir (Aydın, 1998). Hatta kendisine sonsuz yaşama kavuşmak için ne yapılması gerektiği sorulduğunda, Tevrat'ta zikredilen emir ve yasaklara uyulmasını tavsiye etmiştir. "*O'nun buyruklarını biliyorsun: Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, kimsenin hakkını yemeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin* (Mar. 10: 17-22; Luk. 18: 18-30)."

İncillere göre Îsâ-Mesîh'in yaşamı yasaya göre şekillenmiştir. İncillerde doğumunun sekizinci gününde sünnet edildiği, annesinin arınma günleri dolunca Yusuf ve Meryem ile birlikte Kudüs'e (mabede) götürüldüğü, yasaya göre ilk doğan erkek çocuk olduğu için bir çift kumrunun kurban olarak sunulduğu belirtilmektedir (Luk. 2: 21-24). Yine büyüyünce havraya gittiği, kutsal kitapları okuduğu dolayısıyla dindar bir Yahudi olduğu vurgulanmıştır (Luk. 4: 16-17). Fısıh bayramında mabede geldiği ve bu bayramı kutladığı belirtilmiştir (Mar. 14: 12; Luk. 2: 41; 22: 13-15).

İncillere göre, kendisini insanoğlu olarak nitelendiren Îsâ-Mesîh, Ürdün nehri civarında mesajını yaymaya çalışan Yahya'nın yanına gelerek onun vasıtasıyla vaftiz olmuş, onun ölümüyle beraber çeşitli yerleşim yerlerinde ve sinagoglarda halka mesajını ulaştırma gayreti içerisine olmuş; oruç, sadaka ve dua gibi dinî uygulamalar ile ahlaki ilkeleri tebliğ etmiştir (Mat. 6: 1-18; Gündüz, 2015).

Yasayı öğrenen ve hayatında tatbik eden Îsâ-Mesîh, yasaya gözü kapalı uymak yerine yasanın uygulanışı ile ilgili bazı eksiklikleri ve yanlış uygulamaları gidermeye gayret göstermiş, insanın yasa için var olmadığını aksine yasanın insan için var

olduğunu belirterek insan merkezli bir din anlayışı geliştirmiştir (Aydın, 2007). Her ne kadar yasanın uygulanma biçimine zaman zaman eleştirel yaklaşmış olsa da kurtuluş için yasanın hükümlerinin bağlayıcı olduğuna dikkat çekmiştir (Mar. 2: 27; Mat. 5: 17-20). Yasanın uygulanması ile ilgili yaptığı eleştirilerde özellikle Yahudi din adamlarını merkeze almış, onları şekilcilik ve gösteriş için bir şeyler yapmakla suçlamıştır (Aydın, 2010). Yahudi din adamlarının yaptıklarının aksine gösteriş için değil, Tanrının rızasının kazanılması için ibadet edilmesi gerektiğini söylemiş, ibadetlerde içtenlik ve samimiyete vurgu yapmıştır (Mat. 6: 16-18). Her ne kadar Îsâ-Mesîh kurtuluşa ulaşma açısından imanın önemli olduğunu belirtmişse de kurtuluşun iyi ameller ve yasa ile gerçekleşeceğini vurgulamıştır (Mat. 5: 21-48; 15: 28; Luk. 7: 9).

Kurtuluşa ulaşma açısından iman-amel oranı Îsâ-Mesîh'in mesajını yaymaya başladığı dönemde amel lehine bir durum arz ederken çarmıhtan sonra Îsâ-Mesîh'in ölümü ve günahı yenerek hayata dönmesi bu oranın iman lehine değişmesine neden olmuştur (Aydın, 2007). Çarmıhtan sonra havarilerine görünen Îsâ-Mesîh, göklerde ve yerlerde yetkinin kendisine verildiğini söyleyerek bütün ulusların öğrencisi olarak yetiştirmelerini, kendilerine öğretilen her şeyin diğer uluslara da öğretilmesini havarilerine vasiyet etmiş ve önceki öğretisinin aksine kurtuluşun imanla olacağını bildirmiştir (Mat. 28: 18-20; Mar. 16: 15-16).

Bu emirle birlikte farklı uluslardan insanları da aralarına alan ilk Hıristiyan cemaati, Îsâ-Mesîh'in sağlığında yaptıkları gibi Tevrat'taki yasaya göre yaşamaya devam etmişlerdir (Aydın, 1998). Yahudi dinî hukukuna (halakha) göre yaşayan havariler, dua zamanlarına dikkat etmiş ve mabette yapılan ibadetlere katılmışlardır (Bihlmeyer - Tüchle, 1972). Yahudi ulusunun Tanrı ile sözleşmesinin bir nevi sembolü olan sünnet uygulamasını devam ettirmiş, cumartesi ve oruç günlerine riayet etmişlerdir. Aslında onları Yahudi cemaatinden ayıran temel şey, Îsâ-Mesîh'in kurtarıcılığına ve kısa bir süre içerisinde gelerek Tanrı'nın Krallığını kuracağına dair imanları olmuştur (Katar, 2003).

Yahudi cemaatinden farklı olarak yaptıkları tek uygulama, Îsâ-Mesîh'in ölümden dirildiği gün olan pazar günleri bir araya gelerek yemek yemeleri ve bazı dualar yapmalarıydı (Katar, 2007). Bununla beraber Îsâ-Mesîh'in, göğe yükselişinden sonra havariler için sıkıntılı bir dönem başlamıştır. Hem Roma yönetiminin hem de Yahudilerin Îsâ-Mesîh bağlılarına yönelik kovuşturma başlatmaları havarilerin bir kısmının Filistin bölgesi dışına gitmelerine neden olmuştur. Antakya ve Şam bölgelerine giden havariler bu bölgelerde Hıristiyan cemaatinin ortaya çıkmasını sağlamışlardır (Gündüz, 2015).

Havarilerin gayretli çalışmaları neticesinde Îsâ-Mesîh'in öğretisine inanarak

Hıristiyan cemaatine katılanların sayısında ciddi bir artış gerçekleşmiştir. İlk Hıristiyanlar Îsâ-Mesîh'in mesajını dünyanın dört bir yanına ulaştırma gayreti içerisine girmişler ve neticede Îsâ-Mesîh'in mesajı Mısır'dan Anadolu'ya, Suriye'den Yunanistan'a kadar farklı birçok coğrafyaya ulaşmıştır. Böylece farklı uluslardan ilk Hıristiyan cemaatine katılan yabancılar ile Hıristiyanların sayısı hızlı bir şekilde artış göstermiştir (Katar, 2007). Îsâ-Mesîh'in mesajı önce diaspora Yahudilerine ulaştırılmış daha sonra o bölgede yaşayan herkes Îsâ-Mesîh'in öğretisine davet edilmiştir. Özellikle Antakya'da bu durum yeni bir sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Buradaki diaspora Yahudilerinin yanı sıra çok sayıdaki gentilelinin de Hıristiyanlığı kabul etmesi Musa yasasının nasıl uygulanacağı sorununu gündeme getirmiştir. Zira Îsâ-Mesîh bütün ulusların davet edilmesini emrederken gentilelerin hangi uygulamalarla sorumlu tutulacağı konusunda açıklama yapmamış, bu durum da farklı seslerin yükselmesine neden olmuştur. Yasanın emirlerini yerine getiremeyen gentilelerin durumu Yahudi ulusundan yasaya sıkı sıkıya bağlı olan Kudüs'teki ilk cemaatin tepkisine neden olmuştur. Bununla birlikte gentilelilere tebliğde bulunan Pavlus, günahların ölüme galip gelen Îsâ-Mesîh aracılığıyla bağışlanacağını, Musa yasası ile aklanamayan insanların Îsâ-Mesîh'e imanla aklanacağını ve kurtuluşa erişeceğini vaaz ederek gentilelerin yasadan muaf tutulması gerektiğini, kurtuluşun yasa ile değil aksine iman ile gerçekleşeceğini belirtmiştir (Elç. 13: 38-39). Oysa Antakya'ya Kudüs'ten gelen Yahudi kökenli Hıristiyanlar, kurtuluş için yasanın şart olduğunu, ilk uygulama olarak da sünnet ritüelinin yerine getirilmesi gerektiğini söylemişlerdir (Elç. 15: 1). Böylece iki farklı görüşün ortaya çıkması bu konunun çözülme sürecini hızlandırmıştır (Harman, 2013).

Bu durumdan rahatsız olan Antakya'daki misyonerler, Barnabas ve Pavlus, sorunu elçiler ve ihtiyarlarla çözüme kavuşturmak için Kudüs'e gitmeye karar vermişlerdir (Elç. 15: 2). Onların Kudüs'e gelmesi MS 49 yılında tarihte bilinen ilk konsilin toplanmasını sağlamıştır (Harman, 2013). Bu toplantıda Yahudi kökenli Hıristiyanlar, yasanın bütün Hıristiyan cemaatini kapsaması gerektiğini savunmuşlardır. Onlara göre yasa ve sünnet, kurtuluşa götüren iki önemli unsur olarak herkese şart koşulmalıdır. Bu konuda yapılan tartışmaların sonunda Kudüs'teki Hıristiyan cemaatinin önde gelen isimlerinden *Petrus,* Tanrının Kutsal Ruh'u kendilerine verdiği gibi gentilelilere de verdiğini dolayısıyla onları da kabul ettiğini gösterdiğini söyleyerek gentileliler ile aralarında hiçbir farkın olmadığını belirtmiştir. Petrus, Yahudi atalarının yerine getiremediği gibi kendilerinin de yerine getirmekte zorlandıkları yasanın, dine yeni giren gentilelilere yüklenmesinin anlamsız olacağını söylemiş, Petrus'un bu tutumu Kudüs'teki cemaatin önderi olan

Yakup'un geri adım atmasını sağlamıştır. Yakup, Pavlus'un yeni ve güçlü bir cemaat oluşturması yönünde engel oluşturmak istememiş, geri adım atarak yasanın bütünüyle şart koşulmasının doğru olmayacağını belirtmiştir. Havariler Konsili olarak bilinen bu toplantıda inanç ve ibadet esaslarıyla ilgili bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler ile Musa yasasına ait hükümlerin önemli bir bölümü ortadan kaldırılırken, gentilelerin uyması gereken kurallar, putlara kesilen kurbanların etinin yenmesinin haramlığı, kanın yenilmesinin haramlığı, boğulmuş hayvan etlerinin yenilmesinin haramlığı, zinanın haramlığı olarak belirlenmiştir (Elç. 15: 5-20). Böylece kurtuluşa giden yol amellerden ziyade iman ile açıklanmıştır. Bu konsil kararıyla beraber kurtuluşa ulaşmada amellerin önemi azalırken aynı zamanda Yahudilikten ayrı yeni bir din olarak Hıristiyanlığın ortaya çıkmasına da ortam hazırlanmıştır (Katar, 2007). Zira bu konsilden sonra Hıristiyanlar arasında iki gurup ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi, tarihsel Îsâ-Mesîh'e bağlı, yasayı kurtuluşun temel koşulu olarak gören Yahudi Hıristiyan gurubu iken diğeri Pavlus'un yeniden şekillendirdiği din anlayışını benimseyen Helenistik Hıristiyan cemaatidir (Eroğlu, 2000).

Görüldüğü üzere hem Îsâ-Mesîh'in öğretisini tebliğ etmeye başladığı dönemde hem de ölümden kıyam edip göğe yükselişini takip eden süreçte Hıristiyan cemaati, kurtuluşun yasa ile gerçekleşeceği yönünde bir inanca sahiptir. Pavlus'un gördüğü bir vizyonla önceki Hıristiyan karşıtı tutumunu terk ederek Hıristiyan cemaatine katılması, Hıristiyanlıkta yeni bir döneme işaret etmiştir (Duygu, 2019). Pavlus, iman-amel oranı açısından kurtuluşu ve Îsâ-Mesîh'in öğretisini yeniden şekillendirmiştir (Şahin, 2018). Hıristiyanlığın yayılma sürecinde Antakya'dan Konya'ya, Selanik'ten Roma'ya kadar geniş bir coğrafyada etkili olan Pavlus, yeniden şekillendirdiği Îsâ-Mesîh'in öğretisini önce Yahudilere ve daha sonra gentilelilere ulaştırmıştır. Böylece onlarca kişinin Hıristiyan cemaatine katılmasını sağlayan Pavlus, yukarıda bahsettiğimiz konsille beraber gentilelerin yasadan muaf tutulmamaları yönünde karar alınmasını sağlamıştır. Her ne kadar bu kararla gentileliler için yasa ilga edilmiş olsa da Yahudi halkından olan Hıristiyanlar için yasanın durumu tartışılmamış, dolayısıyla Kudüs'teki Hıristiyan cemaat konsilden önce olduğu gibi sonra da Tevrat'taki yasaya göre yaşamaya devam etmişlerdir. Bu cemaatin lideri olan Yakup, yasaya sıkı sıkıya bağlı oluşuyla Yahudi din adamlarının bile saygısını kazanmış birisi olarak kendisine bağlı cemaatin ayakta durmasını sağlamışsa da ölümüyle beraber cemaat dağılmış ve çeşitli sebeplerle yasaya bağlı Hıristiyanlar tarih sahnesinden silinmişlerdir (Harman, 2013). Böylece Hıristiyanlığın şekillenmesinde Pavlusçu görüşler ön plana çıkmış, Pavlus'un din anlayışı Hıristiyan inanç ve uygulamalarının temel dayanağı haline gelmiştir.

Îsâ-Mesîh'in elçisi olarak seçilen ve kendisini gentilelerin peygamberi olarak niteleyen Pavlus'un Tarsus'ta dünyaya gelmesi onun Kudüs'teki Hıristiyan cemaatinden farklı kültürel ve dinî unsurlar ile önceden tanışıklığına işaret etmektedir. Zira Tarsus, Şam ve Anadolu arasında ticaret yollarının içerisinden geçtiği bir bölgede bulunmaktadır. Pavlus'un dünyaya geldiği bu bölge, bir taraftan Helen felsefesi ve kültürünün diğer taraftan başta Sandan kültü olmak üzere çeşitli Sır dinlerinin etkisi altında bulunmaktadır. Bu bölgede diaspora Yahudilerinin de bulunması, Yahudi apokaliptik düşüncesinin Helen kültürü çerçevesinde yorumlanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Tarsus'tan Kudüs'e geldiğinde Pavlus'un düşünce yapısı bir taraftan Helen kültürü çerçevesinde yorumlanmış Yahudi apokaliptik düşüncesi ile diğer taraftan Helen kültürü ve sır dinlerine ait düşünce yapısı ile şekillenmişti. Şinasi Gündüz, Pavlus'un düşünce dünyasını oluşturan bu unsurlara, o dönemde gerek Yahudi apokaliptik düşüncesinde gerekse Suriye-Filistin kültlerinde yaygın şekilde görülen Gnostik unsurları da eklemektedir (Gündüz, 2000).

Bu arka plana sahip dinî ve kültürel ortamda yetişen ve başlangıçta ilk Hıristiyanlara karşı katı bir düşmanlık sergileyen Pavlus'un Îsâ-Mesîh ile aynı dönemde yaşamasına rağmen onunla karşılaşmadığı, Îsâ-Mesîh'i şahsen görüp tanımadığı dolayısıyla öğretisini bizzat kendisinden dinlemediği düşünülmektedir. Bununla beraber Îsâ-Mesîh'in yaşamından bazı kesitlere mektuplarında değinmesi onun Antakya Helenistik İsa Cemaatinden elde ettiği bilgilerden kendi öğretisini destekleyenleri kullanması ile açıklanmaktadır. Gerçekten de Pavlus Îsâ-Mesîh'in yaşamına yönelik anlatılarında onun eza görmesi, çarmıha gerilmesi ve ölümden kıyam etmesi gibi hayatının son safhalarına yoğunlaşmıştır. Pavlus'un Îsâ-Mesîh'in hayatının son safhasına yoğunlaşması kendi Îsâ-Mesîh anlayışına zemin hazırlamaya yönelik bir çabaya işaret etmektedir. Pavlus, Îsâ-Mesîh'ten nakledilen sözler arasından kendi öğretisini destekleyenleri alıp yorumlayarak kullanmıştır. Burada şu hususa da dikkat çekmekte fayda var. Pavlus'un öğretisini temellendirdiği ve ön plana çıkardığı Îsâ-Mesîh'in yaşamından kesitler, Pavlusçu Îsâ-Mesîh doktrini taraftarı olan İncil yazarları tarafından oluşturulmuştur. Hatta Luka İncili ve Elçilerin işleri bölümü bizzat Pavlus'un öğrencisi tarafından derlenmiştir. Dolayısıyla Pavlus'un öğretisine konu ettiği Îsâ-Mesîh'in yaşamının ne kadar tarihsel Îsâ-Mesîh ile örtüştüğü tartışma konusudur (Gündüz, 2014; Aydın, 2002).

Pavlus'un Îsâ-Mesîh ile görüşüp görüşmemesi, oluşturduğu teolojinin Îsâ-Mesîh'in mesajı ile ne kadar örtüştüğünün tespit edilmesi açısından önemlidir. Zira biraz sonra açıklanacağı üzere Pavlus'un Îsâ-Mesîh ile görüşmemesi onunla görüşen havariler ve Kudüs cemaatinden farklı bir din anlayışı geliştirmesine zemin

hazırlamıştır. Kudüs'teki Hıristiyan cemaati, tarihsel Îsâ-Mesîh'in hayatını örnek almış, onun gibi yasaya uygun bir hayat sürmeyi temel ilke olarak kabul etmiştir. Oysa Pavlus Îsâ-Mesîh'in tarihsel şahsiyetini görmediği gibi onun bu yönünü de görmezden gelmiştir. Pavlus, tarihsel Îsâ-Mesîh'ten ziyade öğretisinin dayanağı olarak gördüğü Tanrısal Îsâ-Mesîh'e odaklanmıştır. Böylece oluşturduğu Tanrısal Îsâ-Mesîh merkezli din anlayışında, tarihsel Îsâ-Mesîh'in yaşamının aksine amelden ziyade imana vurgu yapmıştır.

Pavlus'un din anlayışı kendisinin sadece günah olarak nitelendirdiği ancak kendisinden sonra asli günah şekliyle doktrinleşen insanın düşüşüyle yakından ilişkilidir (Tarakçı, 2006). Tekvin kitabında Âdem'in düşüşü ile ilgili yaratılış öyküsünü Yahudi geleneğinden farklı bir şekilde yorumlayan Pavlus, Âdem'in düşüşünü anlatan öyküyü öğretisinin temeline almıştır. Âdem ve Havva'nın Aden bahçesinde Tanrı'nın emrine karşı gelerek işledikleri hatayı, günahın ve ölümün yer yüzüne inmesinin nedeni olarak yorumlayan Pavlus, tarihsel İsa-Mesih'in öğretisinden farklı bir teoloji oluşturmuştur. Pavlus'a göre işlenen hata ile birlikte Âdem ve Havva ilk yaratılıştaki mükemmel formlarını kaybetmiş, günahın ve ölümün esiri olmuşlardır (Batuk, 2006). Böylece tüm insanlığın günahkâr olduğu temelinden hareket eden Pavlus, kurtuluşun yasayla değil Îsâ-Mesîh ile gerçekleşeceğine dair teolojisini oluşturmuştur (Sayar, 2022).

Pavlus, günahın egemenliğinde yaşayan insanların Yahudi ya da Yunanlı olmalarının Tanrı'nın katında bir öneminin olmadığını belirterek Îsâ-Mesîh'in mesajının Yahudilere olduğu gibi gentilelilere de ulaştırılması gerektiğini vurgulamıştır (Rom. 3: 9). Pavlus yasaya tabi olunsun ya da olunmasın bütün insanların günah içerisinde olduklarını belirterek Yahudileri ve gentilelileri ortak bir paydada birleştirdikten sonra kurtuluş reçetesi olarak Îsâ-Mesîh'i sunmuştur. O, Tanrısal Îsâ-Mesîh'in insanlığın günahı için bir fidye olduğunu dolayısıyla kurtuluşun da yine onun inayetiyle gerçekleşeceğini belirtmiştir (Batuk, 2006). Öyleyse Yahudi olmak değil aksine iman sahibi olmak övünülecek şeydir (Rom. 3: 21-30). Böylece imana vurgu yapan Pavlus, İbrahim'e ve O'nun soyunu oluşturan İsrailoğullarına vaad edilen şeylerin yasa nedeniyle değil aksine iman nedeniyle vaad edildiğini belirtmiş, yasanın değil imanın önemli olduğunu vurgulamıştır. Bunu da İbrahim ve Sare'nin ihtiyarlık dönemlerinde çocuk ile müjdelenmeleriyle açıklamıştır. Pavlus, İbrahim'in Tanrı'nın bu vaadi karşısında şüpheye düşmemesi ve eşinin yaşlanmış olmasına rağmen Tanrı'nın vaadini gerçekleştireceğine inanmasıyla aklandığını ifade etmiştir (Rom. 4: 13-22).

Pavlus, Îsâ-Mesîh'in insanlık için ölümüne hem günahın egemenliğinde yaşayan insanların aklanmasını sağlayan hem de Tanrı ile günahkâr insanlar arasındaki

bozulan iletişimi onaran bir rol yüklemektedir. Âdem'in işlediği hatadan dolayı günahın ve ölümün dünyaya geldiğini ve bütün insanlara sirayet ettiğini ifade eden Pavlus'a göre, Âdem'in hatasından dolayı bütün insanlar günahın boyunduruğu altında yaşamaktadır. Ancak nasıl ki bir kişi ile günah ve günah vasıtasıyla da ölüm dünyaya geldiyse yine bir kişinin itaati ve Tanrı'nın lütfu ile birçok kişi kurtuluşa ulaşacaktır (Rom. 5: 8-21). Yani Âdem'in işlediği suçun Îsâ-Mesîh'in itaati ile ortadan kalktığını belirten Pavlus, günah anlayışını Tevrat'taki yaratılış kıssasına dayandırmaktadır. Bu kıssada Âdem'in iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemesiyle ilk günahın işlenmesini Âdem'in soyundan gelen bütün insanlığın temel sorunu haline getirmiştir (Kahraman, 2011). Böylece günahın egemenliğinde yaşamak durumunda kalan insanlığın kurtuluşunu Îsâ-Mesîh'in kurtarıcılığına bağlamıştır.

Pavlus kurtuluşun Îsâ-Mesîh'e imanla gerçekleşeceğini belirtirken kendi teolojisini doğrulayacak şekilde yeni anlamlar yüklediği vaftiz sakramentine vurgu yapmıştır. Vaftiz yoluyla insanların önce Îsâ-Mesîh gibi ölüme gömüldüklerini ve nasıl ki Tanrı'nın inayetiyle Îsâ-Mesîh ölümden kıyam ettiyse iman edenlerin de vaftizle ona benzeyecekleri ve dirileceklerini ifade etmektedir. Yani, günahın ve ölümün saltanatından vaftiz yoluyla kurtulunacağını belirtmektedir (Rom. 6: 3-9).

Pavlus insanların vaftiz ile ölüp yeniden dirilmeleri olayını evli bir kadının kocasının ölmesi durumuyla açıklamaktadır. Kadının kocası sağ iken kanun ile ona bağlı olmamasını insanların vaftizden önce yasa ile sorumlu olmalarına benzetmektedir. Nasıl ki kadın kocası ölünce yasal olarak özgürleşirse insanlarda vaftiz ile öldüklerinde yasadan kurtulacaklar ve yeniden dirildiklerinde artık yasanın egemenliğinden çıkacaklardır. Zira Îsâ-Mesîh'in bedensel ölümüyle yasanın hükmünü ortadan kalkmıştır. Artık insanların günaha sebep olan yasaya ihtiyacı yoktur. Yasanın, günahın sebebi olduğunu düşünen Pavlus, yasa oldukça günahın da var olmaya devam edeceğini vurgulamaktadır (Rom. 7: 1-9). Bu nedenle vaftiz olan kişinin artık yasanın egemenliğinden çıktığını belirtir (Erdem, 1993).

Pavlus, vaftiz yoluyla Îsâ-Mesîh ile birleşen kişinin artık günahın ve ölümün kanunundan azat edildiğini belirtmektedir. Ona göre insan bedeni yasanın hükümlerini eksiksiz yerine getirmek için zayıftır. Bu nedenle Tanrı kendi oğlunu bir bedenle dünyaya göndererek günahı bedene mahkûm etmiş ve Îsâ-Mesîh'in çarmıhı ve ölülerden kıyam etmesiyle insanları yasanın ve onun sonucu gerçekleşen günahın egemenliğinden kurtarmıştır (Kıyak - Taş, 2022). Zira beden zayıflığından dolayı yasaya itaat edemez. Dolayısıyla bedende olanların bu halleriyle Tanrı'yı hoşnut etmesi mümkün değildir. Ancak bir kişi Îsâ-Mesîh'in ruhunu alırsa o zaman bedenin günahtan dolayı öleceğini ve kişinin aklanacağını belirtir. Böylece Pavlus, yasanın yapamadığı şeyi Tanrı'nın oğlunu yer yüzüne göndererek yaptığını belirtir. Bu

durum da Îsâ-Mesîh'in çarmıhı ve ölümden kıyamı ile gerçekleşmiştir (Rom. 8: 1-10).

Pavlus, Kurtuluşun Îsâ-Mesîh ile olacağını belirtirken kimlerin kurtuluşa ulaşacağının da ezeli takdir ile belirlendiğine dikkat çekmektedir. Tanrı, ezelde kurtuluşa erişecekleri takdir etmiştir. Bu nedenle önceden takdir edilen kişiler imana davet edilir ve kurtuluşa ulaşır (Rom. 8: 29-30). Kurtuluşun ilahi takdir ile oluşunu da Kutsal Kitap'tan örnekle açıklar. O, İshak'ın çocuklarını örnek gösterir. İshak'ın karısı Rebeka'nın henüz çocuklarını doğurmadan büyüğünün küçüğüne itaat edeceğinin bildirilmesini ilahi takdirle açıklar. Tanrı, daha anne karnındayken seçimini yapmış ve büyüğün küçüğe tabi olacağını bildirmiştir. Çocuklar dünyaya gelemeden yani iyi veya kötü ameller işlemeden bir tercih söz konusudur. Bu tercih de Tanrı tarafından yapılmaktadır. Tanrı Esav'dan nefret ettiğini belirtirken Yakup'u sevdiğini belirtmektedir (Rom. 9: 6-13). Dolayısıyla Pavlus'a göre kurtuluş yasa ile veya kişisel gayretlerle değil Tanrının inayeti ve Îsâ-Mesîh'in kefareti ile kazanılabilir.

Kurtuluşta ezeli takdiri ön plana çıkaran Pavlus, insanın kader karşısındaki durumunu ise çömlekçi ve çömlek ilişkisiyle açıklar. Ona göre çömleklerin kendisini şekillendiren çömlekçiyi sorgulama hakkı yoktur. Çömlekçi dilediği gibi balçığı şekillendirir. Artık balçığın beni neden böyle yaptın deme hakkı yoktur. Zira çömlekçinin balçık karşısında sonsuz kudreti söz konusudur (Rom. 9: 19-21). Bunun gibi Tanrı da insanlardan bir kısmını kurtuluş için seçmiştir.

Görüldüğü üzere Îsâ-Mesîh'in öğretisi ve yaşamı ile Pavlus'un din anlayışı arasında çok derin farklılıklar bulunmaktadır. Pavlus'un Îsâ-Mesîh'i görmemiş olması ve dünyaya geldiği Tarsus'un çok kültürlü bir yapıya sahip olması onun Îsâ-Mesîh ve havarilerden farklı bir din anlayışı geliştirmesine neden olduğu söylenebilir. Genel olarak Îsâ-Mesîh ve Pavlus arasındaki farklılıklardan ilki hiç şüphesiz Pavlus'un Îsâ-Mesîh'in teosentrik din anlayışından kristosentrik din anlayışına yani Tanrı merkezli din anlayışından Îsâ-Mesîh merkezli din anlayışına geçmesi olduğunu söyleyebiliriz. Pavlus'a göre Îsâ-Mesîh insanlığın kurtuluşu için bedenlenmiş Tanrısal oğuldur. Kurtuluş, Îsâ-Mesîh'in bu özelliğine iman etmekle mümkün olacaktır. Oysa Îsâ-Mesîh iman ve yasaya vurgu yaparak insanları yaklaşmakta olan Tanrı'nın krallığına davet etmektedir. Bu düşüncenin devamı niteliğindeki farklılık ise Îsâ-Mesîh'in öğretisinde kendisini ön plana çıkarmayıp mesajını vurgulaması ve insanları Tanrı'nın egemenliğine hazırlamasıdır. Pavlus'un öğretisinde ise Îsâ-Mesîh'in ne şahsı ne de öğretisi ön plandadır. O, Îsâ-Mesîh'in şahsından ziyade Rab olan, Tanrı oğlu Îsâ-Mesîh'i ön plana çıkarır. Yine Îsâ-Mesîh öğretisinde Tanrı'nın varlığını ve birliğini vurgularken Pavlus, Îsâ-Mesîh'i her şeyden önce var olan, her şeyin kendisi aracılığıyla hayat bulduğu ve her şeyin

üzerinde hüküm süren bir konuma getirmektedir. Böylece Pavlus'a göre Îsâ-Mesîh öz itibariyle Tanrıdır. Ancak o, insan biçiminde dünyaya gelerek insanları günahın ve ölümün esaretinden kurtarmıştır (Gündüz, 2014).

Îsâ-Mesîh'i Tanrı konumuna yükselten Pavlus, Onun insan bedeninde sürdürdüğü yaşam ile ilgilenmemiş daha çok çarmıhı ve ölümden kıyam etmesi üzerinde durmuştur. Tarihsel Îsâ-Mesîh'in yaşamını bu bağlamda dikkate almayan Pavlus, Îsâ-Mesîh'in mesajında ve yaşamında yer alan yasa vurgusunu yeniden şekillendirmiştir. Pavlus, günahın ve ölümün egemenliğinde olan insanların yasa ile kurtuluşa erişip özgürleşmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Ona göre Tanrı, Musa'dan Îsâ-Mesîh'e kadar olan dönemde günahın ve ölümün esaretinden insanları kurtarmak için yasa göndermiş ancak bu reçete ile insanlar kurtuluşa ulaşmak bir yana daha da günahkâr olmuşlardır. Pavlus'a göre bu süreçte Tanrı aslında yasa ile kurtuluşun mümkün olamayacağını göstermek istemiştir. Dolayısıyla Pavlus, Îsâ-Mesîh öncesi insanlığın bu dönemini çocukluk ve kölelik dönemi olarak nitelemiştir. Ona göre Tanrı insanları bu çocukluk ve kölelik döneminden kurtarmak için b planını devreye sokmuş ve kendi oğlunu insan suretinde dünyaya göndermiştir. Böylece Îsâ-Mesîh yasanın hükümranlığında dünyaya gelmiş ve yasaya tabi olarak yaşamıştır. Ancak tabi olduğu yasa tarafından günahkâr kabul edilerek çarmıhta ölüme mahkûm edilmiştir. Pavlus, bu durumun yasanın günahı ve ölümü yenmesi şöyle dursun Tanrı'nın oğlunun bile ölüme mahkûm edilmesine neden olması açısından kurtarıcı oluşunun imkansızlığına dikkat çekmiştir. Tüm bu nedenlere rağmen yasa ile kurtuluşa ulaşma çabasını ise günah olarak niteler. Çünkü bu çabanın insanı götüreceği şey yine başarısızlık ve günah olacaktır. Ayrıca Tanrı artık b planına geçtiğine göre bu çabanın kendisi de Tanrı'nın yeni kurtuluş planına muhalefeti ifade etmesinden dolayı günahtır (Gündüz, 2014).

Sonuç

Erken dönem Hıristiyan tarihi incelendiğinde tarihsel Îsâ-Mesîh'in ortaya koyduğu kurtuluş teolojisi ile Hıristiyanlığın mimarı olarak kabul edilen Pavlus'un şekillendirdiği kurtuluş teolojisi arasında önemli farklılıklar olduğu görülür. Bu farklılıkların temel nedeni Pavlus'un tarihsel Îsâ-Mesîh yerine Tanrısal Îsâ-Mesîh'i öğretisinin merkezine almasıdır. Bu bakış açısıyla Tevrat'taki yaratılış öyküsünü yeniden yorumlayan Pavlus, Âdem'in işlediği günahı bütün insanlara sirayet ettirmiş, günahın çaresi olarak Tanrısal Îsâ-Mesîh'e imanı göstermiştir. Böylece bir insan olarak yaşayan ve Tanrı'nın koyduğu yasa ile kurtuluşa ulaşmayı amaçlayan tarihsel Îsâ-Mesîh yerine çarmıha gerilmesiyle insanlığı kurtuluşa ulaştıran Tanrısal Îsâ-Mesîh kurtuluşun öznesi olmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak İncillerde

Musa yasasına ve dinî ritüellere yapılan vurgu yerini Îsâ-Mesîh'e ve kurtarıcı rolüne bırakmıştır.

Bununla beraber İncillerde Îsâ-Mesîh'in yaşamıyla ilgili anlatılar, Pavlus'un şekillendirdiği ve günümüzde de genel olarak kabul edilen kurtuluş teolojisinin tarihsel Îsâ-Mesîh'in öğretisinden farklı olduğuna işaret etmektedir. Zira İncillere göre Îsâ-Mesîh, öğretisinin temeline yerleştirdiği dinî hukuku hem kendi yaşamında uygulamış hem de kendisine intisap edenlerin uygulamasını tavsiye etmiştir. Bu bağlamda Îsâ-Mesîh'ten sonra havarilerin ve Kudüs'te yaşayan ilk cemaatin Yahudi hukukuna göre yaşamaya devam etmeleri kurtuluşun yasaya bağlılıkla kazanılacağına yönelik tarihsel Îsâ-Mesîh'in öğretisini desteklemektedir.

Sonuç olarak tarihsel Îsâ-Mesîh döneminde kurtuluşta iman-amel oranı amelden yana ağır basarken, Pavlus ile birlikte yasa ilga edilmiş, iman kurtuluşun yegâne nedeni olarak gösterilmiştir.

Kaynakça | References

Adam, Baki. "Katolik Kilisesinin Kurtuluş Öğretisi Açısından Yahudiliğe ve İslam'a Bakışı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2000), 195-224.

Aydın, Fuat. "Dinlerde Kurtuluş Anlayışı: Teorik Bir Giriş Denemesi". *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/1 (01 Nisan 2015), 71-101.

Aydın, Mahmut. "Birbirine Tezat İki Farklı İsa Portresi 'Paskalya Öncesi İsa versus Paskalya Sonrası İsa'". *Milel ve Nihal* 4/1 (01 Ocak 2007), 143-156.

Aydın, Mahmut. "Şeriat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38/574-577. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Aydın, Mahmut. *Tarihsel İsa: İmanın Mesih'inden Tarihin İsa'sına*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.

Aydın, Mehmet. "Hıristiyanlık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17/328-340. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.

Batuk, Cengiz. *Mitoloji ve Tarihsellik*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.

Batuk, Cengiz. *Tarihin Sonunu Beklemek*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.

Bihlmeyer, Karl - Tüchle, Hermann. *I ve IV ncü Yüzyıllarda Hıristiyanlık: Roma İmparatorluğunda Tek Tanrıcılığın Zaferi*. çev. Antun Göral. İstanbul: Güler Matbaası, 1972.

Duygu, Zafer. "Paulus, İsa Mesih'in Elçisi Miydi?". *Cedrus* 7 (30 Haziran 2019), 627-662. https://doi.org/10.13113/CEDRUS.201929

Erdem, Mustafa. "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (1993), 133-154.

Eroğlu, Ahmet Hikmet. "Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2000), 309-325.

Gündüz, Şinasi. *Hıristiyanlık*. İstanbul: İsam Yayınları, 5. Basım, 2015.

Gündüz, Şinasi. *Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 4. Basım, 2014.

Gündüz, Şinasi. “Pavlus Teolojisinde Gnostik Unsurlar”. *Dini Araştırmalar Dergisi* 2/6 (2000), 51-75.

Harman, Ömer Faruk. “Yahudi Hıristiyanlığı”. *Türkiye Diyanet Vakfi İslam Ansiklopedisi.* 43/184-187. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.

Kahraman, Ferruh. *İtikadi Açıdan Hıristiyanlık ve İslamiyet’te Günah.* İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011.

Katar, Mehmet. “Tevhitten Teslise Geçiş Sürecinde Hıristiyanlık: Bir Yahudi İhya Hareketi Olarak Başlayan Hıristiyanlığın Evrensel Bir Din Haline Geliş Öyküsü”. *İslami Araştırmalar Dergisi* 20/3 (2007), 330-339.

Katar, Mehmet. *Yahudilik Hristiyanlık ve İslam’da Tövbe*. Ankara: Andaç Yayınları, 2. Basım, 2003.

Kıyak, Abdulkadir - Taş, Yakup. “Hıristiyanlıkta Eskatoloji Mitleri”. *Ortadoğu ve Göç* 12/1 (30 Haziran 2022), 49-76. https://doi.org/10.31834/ortadoguvegoc.1125835

Kitabı Mukaddes. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2. Basım, 2003.

Polat, Kemal. “Hıristiyan Kurtuluş Öğretisinde İsa Vasıtasıyla Kurtuluş”. *EKEV Akademi Dergisi* 27 (2006), 183-202.

Sayar, Serkan. “Bazı Dinlerde ve Altay ve Yakut Mitlerinde Yaratılış ve Kötülük İlişkisi”. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14 (28 Nisan 2022), 178-202. https://doi.org/10.29157/etusbed.1083895

Şahin, Nadide. “Hıristiyanlıkta ve İslam’da Kurtuluş Anlayışı”. *Sosyal Bilimler Dergisi* 29 (2018), 477-498. https://doi.org/10.16990/SOBIDER.4505

Tarakçı, Muhammet. “St. Thomas Aquinas’a Göre Aslî Günah”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2006), 307-318.

Woodhead, Linda. *Hıristiyanlık*. çev. Sevda Çalışkan. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006.